

מאמרי הגות וצפונות בפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת ראה

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ב

"רְאֵה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה. אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ..."¹

מנין הפסוקים בפרשה 126 והסימן: פליא"ה.²

וכמנין השם אדנ"י במספר קדמי: א אד אדנ אדני. וכמנין אותיות המילוי של המילה 'עין'. וזהו ראה! כלומר, התבונן בעין השכלית הנסתרת.³

השבוע ביום רביעי, ז"ך באב התשפ"ב, היה תאריך פטירתו של מר זקני, המקובל האלהי, כבוד מורנו ורבנו עטרת ראשנו, ח"ר יהודה פתיא, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אחינו, אמן.

כתבנו בשבוע שעבר אודותיו, ונביא כאן חידוש קטן מהפרשה שכתב בספרו 'מנחת יהודה'.

וזה לשונו ב'מנחת יהודה':

רמז לשמות ארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של נחש

"וְנִתְּתָה אֵת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֵת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל."⁴

¹ דברים יא כו-כו. אגב, שמעתי דבר יפה, שקללה יש להפוך לברכה, כיצד? יש לקרוא את המילה קללה מהסוף להתחלה, אזי יתקבל הלל ק' כלומר, להלל ב'מזמור לתודה' שהוא פרק ק בתהלים, והכל יתהפך לטובה.
² אם הכונה לשם אדם, אזי צריך להיות פלאיה. ומופיע כלוי בפסוק בנחמיה ח, ז: "וַיִּשְׁוֹעַ וַיִּכְנִי וַיִּשְׂרָבֶיָה יְמִין עֲקוּב שְׂפָתַי הוֹדִיָּה מַעֲשֵׂיָה קְלִיטָא עֲזָרְיָה יוֹזְבֵד חֲנַן פְּלִיאָה". ומופיע שם שוב בפרק י, יא. ובמובן של פלא בלשון נקבה יש רק פעם אחת בתהלים קלט, ו: "פְּלִיאָה { פְּלִיאָה } דַּעַת מִמְּנֵי נִשְׁגָּבָה לֹא אוֹכֵל לָהּ". וגם שם הכתיב הוא פלאיה. שם אדם דומה לזה יש לבנו של ראובן, פלוא, או של איש מזרע זרובבל הנקרא פליה בדברי הימים א ג, כד.
³ ובלקוטי תורה פרשת חיי שרה על הפסוק 'ולבכתה' - כ' זעירא כי כל כ' כתר, כי לעולם הכתר הוא אדנ"י ברבוע עולה קכ"ו, לכן חיי שרה קכ"ז שהוא א' יותר משום שהיא היתה בחינת כתר ועתה בפטירתה חסר הכתר. וכאן משה רבינו עליו השלום מציע לנו לבחור בטוב ולעלות בגרם המעלות מהמלכות ועד לבחינת הכתר.
וכתב הרמ"ע מפאנו - מאמר תקוני תשובה ז: ראשי תיבות ותשוה עלי נפשי - עולה קכ"ו, כנגד ג' שמות של מ"ב... ששלשתם יחד ימשיכו שפע ותקון למלכות שיש בה רבוע א"ד בגימטריה קכ"ו.

ואצטט כאן מהכתוב בספר 'עבודת ישראל' פרשת וישלח, דבר שהוא יסוד גדול לחיים בענין הטוב והרע: 'איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו' (עובדיה א, ו) - רומז בדבריו לשר של עשו, הגם שנדמה לנו כי הוא השר הגרוע, והוא היצר הרע הוא השטן, מכל מקום כל זה הוא רק חיצוניותו, אבל פנימיותו הוא טוב בודאי ואין רוצה להחטיא לבר ישראל, אמנם לפתותו מדרך טובה וכן חכם יתחזק עליו ויאמר לו נושא, ולא יאבה לו ולא ישמע לקולו. כמשל הזונה עם בן המלך המבואר בזוהר הקדוש.

והנה השר הזה נברא בתכלית זה בהסתר, אבל לגילוי עין הראות נדמה כי הוא היצר הרע הגרוע. והנה בימי יעקב כאשר נאבק עמו השר וירא כי לא יכול לו, 'ויאמר שלחני', הגיע זמני לומר שירה, אז נתגלה כל תכלית כוונת בריאתו אשר נברא, כי חפץ בטוב האדם ושמח באמת בזה, וכמו שברך את יעקב ורצה לומר שירה. וזהו שאמר 'איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו', כלומר, נתגלה הפנימיות שלך על ידי הצדיק יעקב אבינו עליו השלום. ובדרך רמז נאמר כי עשו במילואו עי"ן ש"ן ו"ו, והנה המילוי בלבדו הוא הנעלם והמכוסה שבאותיותיו עולה קכ"ו, שם אדנ"י בריבוע שהוא בכתר שבמלכות, רומז שהפנימיות שבעשו הוא רק טוב, ומסכים גם כן לכתר מלכות הבורא יתברך שמו.

⁴ שם כט.

י"ש לרמוז בפסוק זה את שמות ארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של נחש,⁵ על פי האמור בזוהר בראשית⁶, שהם עמרם, ישי אבי דוד, בנימין ולוי, יעויין שם.

וזה שרמז וְאֵת הַקְּלָלָהּ של אדם הראשון, **עַל הַר עֵינָל** ראשי תיבות: עמרם ישי בנימין ולוי. אבל שאר הצדיקים, אין מיתה בלא חטא, כמו שאמרו בשבת (נה, א)⁷.

⁵ שיעץ לחוה לאכול מעץ הדעת. כלומר, לא היו ראויין למות, אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש בעטיו תרגום של עצתו.

וכתב 'בניהו בן יהודע', למה לא אמר בעצתו בפירוש, שהוא לשון מפורש יותר, כי עטיו בהפוך אותיות - טעיו, שיש במילה זו שתי משמעויות עטיו וטעיו שהוא עצתו וטעותו. וה'משך חכמה' (בראשית ג, ד) פירש שהוא התחיל להטעות את האדם ללכת אחרי המורגשות המוחשות ולא אחרי המושכלות. ו'הערוך' פירש בעטיו מלשון עט סופר. ואולי כוונתו שהכתיב עליו מיתה.

⁶ נו, ב. ודייק לומר כן, כי לגירסת הגמרא בשבת (נה, ב ובכא בתרא יז, א) מונים את **כלאב בן דוד** במקום לוי. וע"ש בתוספות שמה שכתוב (קהלת ז, כ): 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' ברוב בני אדם מדובר. וכתב על כך הש"ה (מסכת תענית בדרוש להספד): "והוא דוחק. דע כי האדם נברא שלם שיהיה שלם בתכלית השלימות כפי האפשר להנבוא, ודבר השלם לא יחסר ולא יעדיף, כי אין שייך העדפה עליו מאחר שהוא שלם ואינו חסר. ועתה שבא נחש עליו ונעשה חומר, אז הוא חסר מכל השלימות, וצריך לעשות טוב להשלים החסרון. וגם מכח זה שהוא חסר ואינו כמלאך אי אפשר לו בלא חטא, רצוני לומר שגיאיות מי יבין, כי חומר עכור אי אפשר לו להיות נשמר מאיזה שגיאיה קטנה לפחות. וזהו שאמר 'כי אדם אין צדיק' וגו' זו היא הסיבה. מאחר שבא האדם לידי זה אשר יעשה טוב שמוכרח להדר תמיד אחרי טוב כדי להשלים החסרון, מה שאין כן מלאך שאינו בעל חסרון כי כאשר נברא כן נשאר, על כן לא נתנה התורה למלאכי השרת, אבל האדם בעל חסרון מחויב להשלים בכל סיבה, ומסיבה זו שהוא חומר אי אפשר שלא יחטא. והסיבה לזה הנחש שבא על חוה והטיל הזוהמה ונעשו בני חומר עכור, ואי אפשר להם בלא חטא".

ועיין עוד בדרושי הצ"ח - אהבת ציון - דרשה א' דרוש תשיעי.

וה'מגלה עמוקות' (פרשת ברכה) הביא רמז לשתי הנוסחאות: סימן שלהם 'ימין ה' רוממה' - לוי עמרם ישי בנימין סופי תיבות ימ"ן, ולפי דברי גמרא שלנו סימן - בנים אתם לה' - כלא"ב בנימין ישי עמרם. ולפי דברי הזוהר נרמזו (תהלים יז, י-יא): 'כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת', ש'תודיעני אורח חיים נעימות בימינך נצח' - שהיו ראויים לחיות לנצח, רק עבור עטיו של נחש מתו.

⁷ וכתב הרמב"ן (במדבר יט, ב):

וטעם טומאת המת, בעטיו של נחש, כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו, צדיקים אינן מטמאין, ולכן אמר הכתוב: 'זאת חקת התורה', כלומר, הנחנקת מן התורה והיא תורה שבעל פה, על כן היא פרה והיא אדומה ממדת הדין.

והספורנו (ויקרא טו, לב) פירש בטעם טומאת הקרי, שכוונת המוציא היא לטמאה בה בעטיו של נחש, לא לקיום המין, שלולי זה לא היה בזרע שום טומאה, כמו שאין טומאה בפרש ובשתן.

וכתב החזקוני (בראשית ה, ה) שלכן כתוב בכל הדרורות עד נח בנוסף למספר השנים שחיו גם 'וימת', להודיע שנקנסה עליהם מיתה בעטיו של נחש, ומנח ואילך לא חש.

רמז נוסף יש בתורה לגבי **בנימין** שלכן נקרא 'ידיד ה'', שכתב בעל הטורים (על במדבר כו, לו): "לשפופם משפחת השופמים" - היה לו לומר "השפופמי". רמז שמת בנימין בעטיו של נחש, שנאמר בו (בראשית ג, טו): 'הוא ישופך ראש'. ועל ישי - פירש רש"י (שמואל ב יז, כה): בת נחש - הוא ישי אבי דוד, רבותינו אמרו שמת בלא עון, בעטיו של נחש.

וכתב ה'שפתי כהן' (ויקרא כא, יא) על עמרם:

'לאביו ולאמו לא יטמא'. בא לומר המעלה של אביו עמרם, שהוא אחד מארבעה שמתו בעטיו של נחש, ולא שלטה עליו שום טומאה, וכן יוכבד אמו, אם בתיה בת פרעה, לפי שגידלתו, לא שלט עליה מלאך המות ונקנסה לחיים לגן עדן, כל שכן אביו ואמו, אם כן 'לאביו ולאמו לא יטמא', לא יש בהם שום טומאה, ולזה לא אמר ולבנו ולבתו. מן המקדש לא יצא' - שלא יצא לחוץ לקליפות, זהו 'ולא יחלל' וגו'.

וכתב ה'חסד לאברהם' (מעין ד נהר נד):

"ולזה יוכבד אם משה היתה גלגול חוה, ואולי גם עמרם הוא גלגול אדם, ולכן מת בעטיו של נחש, והוא פירש מן חוה אשתו יוכבד ק"ל שנים, כדי שבאותם ק"ל שנים ימשכו אותם נגיע בני אדם קדמאה ויבואו לעולם, ואחר שכלו כולם מלבוא לעולם, אז חזר עם אשתו והוליד למשה רבינו עליו השלום, לתקן אותם הניצוצות שלו, דוגמת שת שנוולד אחרי שחזר אדם עם חוה אשתו, ושת הוא גלגול משה, וראה איך כל דרכי האל יתברך מכוונת ביושר". וכנראה שהיו עוד צדיקים וצדיקות שהיו קרובים לכך שלא מתו אלא בעטיו של נחש, כמו שכתב ה'כלי יקר' על שרה אמנו (בראשית כג, ב): "רמז בכ"ף קטנה שמתה בעטיו של נחש אשר גרם מיתה לאדם שנברא מקצה השמים עד קצהו, ובחטא הנחש נתמעט והעמידו על מאה אמה, שנאמר (תהלים קלט, ה): 'ותשת עלי כפכה', כ"ף היינו מאה, ולפי שנתמעט והועמד על מספר כ"ף, מאז נחלש כוחו ונעשה מוכן למיתה".

ו'דְבָרֵי פִי חָכָם חֵן'.⁸

וכיון שספרו 'מנחת יהודה' עוסק הרבה בעניין השארת הנפש, נרחיב מעט בביאור העניין ממה שכתוב בספר הליקוטים מהאריז"ל:⁹

"הנה כל הבריור שאדם עושה בחייו, הוא במעשה המצות ובאכילתו, אמנם בפטירתו מזה העולם כשיוצאה נשמת הצדיק מן הגוף, כי אז הנשמה היא בלי לבוש הגוף הגשמי, כי אז אין אחיזה לחיצונים בנשמה, ואז היא נכנסת בתוכם ומשברת הקליפות, ומלקטת כמה ניצוצות, הכל כפי כח הצדיק שמת, ומעלה אז בשעת מותו יותר מכל מה שהעלה בחייו.

וזהו סוד מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה,¹⁰ 'גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם', נמצא שהצדיק מתנקם מיד ממלאך המות.

והנה ה'מגלה עמוקות' (ואתחנן אופן קצט): "אף על פי שעמרם היה אחד מחמשה בני אדם שמתו בעטיו של נחש ונקרא עמרם על שם עמר נקי (דניאל ז, ט), שלא חטא מימיו, מכל מקום עבור זה (שנשא דודתו) הוצרך להתגלגל אחר כך ולבא לעולם.

גם בשביל זה הסתירה התורה ענין לקיחת אשתו ולידת משה, באמרו: 'וילך איש מבית לוי' (שמות ב, א). ומטעם זה נתחללו גם כן בני ראובן שלא יכלו לבא לארץ ישראל. כמו שכתב הזוהר על פסוק (בראשית מט, ד): 'כי עלית משכבי אביך', ולא אמר 'משכב אביך'. אבל לפי ששתה יעקב בכוס זה ועינו בכוס אחר, לא נצרך אפילו לשתי נשיו, שהיה יעקב אצל לאה וחשב שהיא רחל, 'ויהי בבקר והנה היא לאה' (בראשית כט, כה), אבל כל הלילה חשב שהיא רחל, ובזה נתחלל ראובן, ולא היה יכול לבא לארץ ישראל שנקראת 'משכבי אביך', כדאייתא בזוהר ויחי, שירושלים נקראת כן. וכן משה עבור שהיתה לידתו באיסור שאסרה תורה לבסוף, לכן לא היה יכול לבא גם כן לארץ ישראל. וזה נרמז גם כן במלת 'רב לך', ר"ב נוטריקון למפרע 'בני ראובן, וכמו שבני ראובן נתחללו, כן גם כן אתה, לכן אל תוסף דבר".

והנה ה'תיבת גומא' (דברים כא, כב): "כי יהיה באיש חטא משפט מות כו' פירשו בשם האריז"ל (שאמר על הרמ"ק) חטא – חסרון, ותלית על העץ, ד' מתו בעטיו של נחש, אמנם זה וודאי לא יגולגל, וזהו שאמר: 'לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא' – לבד, מה שאין כן איש בעונו ימות צריך לתקן".

עוד, בביאור העניין בכללותו, נצטט את לשון שער הגלגולים – הקדמה כג: וזה סוד אותם שמתו בעטיו של נחש שהם בנימין וישי, וכלאב, ולוי, ויהושע בן נון, שלא חטא בעון העגל, כנזכר בזהר פרשת תשא, (מכאן רואים כאמור למעלה שמוסיף גם את יהושע), שאף על פי שלא היה להם שום חטא כלל, עם כל זה אותה קליפה וזוהמה שנדבקה בהם בחטאו של אדם הראשון, לא נפרדה מהם עד אחר המיתה. וזה סוד אמרם ז"ל שמתו בעטיו של נחש – בשביל זוהמת הנחש, שהטיל באדם וחווה.

ואמנם צריך לבאר טעם למה המיתה מפרדת הקליפה מן האדם, ודע, כי הקדושה נקראת חיים, כמו שאמר הכתוב (דברים ל, טו): 'ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב', וכתוב: (דברים ד, ד) 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום', לפי שהקדוש ברוך הוא נותן שפע ומזון לכל ברואיו. אבל הסטרא אחרא שמסלקים השפע והחיות מן הנבראים נקרא מות, כמו שאמר הכתוב (שם ל, טו): 'ואת המות ואת הרע'.

והנה האיש החוטא, ממשיך עליו סטרא אחרא הנקרא 'מות', ולכן אין הקליפה ההיא נפרדת מן האדם אלא אחר מיתה, כי אז נקבר האדם ובשרו מתעכל בעפר, ונפרד ממנו הקליפה שנדבקה בו בזוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם. ובזה תבין ענין חבוט הקבר, וזה עניינו... (כדי שלא להפחיד מדאי דילגתי, והרוצה יעיין שם).

ואמנם לא כל האנשים שוים, כי הצדיקים אשר בחייהם נתרחקו מן היצר הרע, והיו מכניעים עצמם וחובטים עצמם ביסורין הבאים עליהם, וגם על ידי התורה והמצוות שמתישים כחו של אדם, עד שנמצא כשהגיע זמנם ליפטר מן העולם, ולקבל חבוט הקבר, אין צריכים צער גדול, כי בחבטה כל שהיא מספיק להם להפרידה מהם. מה שאין כן ברשעים, שאדרבה על ידי תענוגיהם בעולם הזה, הם מקשרים ומחזקים יותר את הקליפה בגופם ובנפשם. ונמצא כי זה סוד למה אין אדם נצול מחבוט הקבר, כנזכר בפרק חבוט הקבר".

ועיין שם בהמשך דבריו על הנקבר בערב שבת, וענין ידיעת השם של האדם, ועוד על נושא חיבוט הקבר שיש עליו הרבה תיאורים בספר 'מנחת יהודה'.

⁸ קהלת י, יב.

⁹ פרשת ויצא – פרק לו.

¹⁰ חולין ז, ב. וכתב 'בניהו בן יהוידע' על ברכות דף י, א:

נסתכל ביום המיתה ואמר שירה. מקשים, על המיתה קינה היה צריך לומר, ועוד, היה לו לומר נסתכל במיתה, ומהו ביום? ונראה על פי מה שאמרו רבותינו, גדולים צדיקים במיתתם יותר מחייהם, ופירש רבינו האריז"ל ז"ל הכונה, שהאדם בחייו אינו יכול לעשות זווג למעלה על ידי תורה ומצוות, אלא רק במקום אחיזה שרש נשמתו בלבד, אבל בעת פטירתו מעולם הזה גורם בעליית נשמתו זווג של גדלות בתפארת ומלכות, שהם סוד זו"ן בבחינת

וזה סוד מה שאמר הכתוב: ¹¹ "עַתָּה אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ".

עת אשר שלט האדם הבליעל באדם הצדיק לרע לו של בליעל, כי לוקח הקדושה שבתוכו ונשאר מת. וזהו ה'אדם ב'אדם ל'רע, ר"ת הב"ל. וכן: ¹² ב'לע ה'מות לנ'צח, ראשי תיבות בה"ל.

ועל כן תמצא שכמה צדיקים מתים בלי חטא, כמו ישי אבי דוד, וכלאב, ובנימין ולוי, שכולם מתו בעטיו של נחש, שנראה חס ושלוש עוול בחוקו יתברך, אלא שלהיות שאדם הראשון גרם שנפלו כל הניצוצות האלו בעמקי הקליפות, ועל כן הוצרכה המיתה להעלות, ואין מי שיעלה יותר מאלו הצדיקים שלא חטאו. וזהו סוד אומרם זכרונם לברכה, 'מתו בעטיו של נחש', כי הנחש גרם העון וכל הנפילה הזאת, ועל כן הוצרכו אלו למות, כדי להוציא את בלעו מפיו.

ועל כן הצדיקים על ידי פטירתם מזה העולם, עוברים בגיהנם להעלות הניצוצות אשר שם. כי הנה גיהנם הוא עיקר מקום דירת כל הקליפות, וכשהמת היה רשע, הקליפות אוחזים בו, אבל כשהוא צדיק אינם יכולים לאחוז בו, אדרבא הוא מוציא ממה שיש בידם.

וזהו שאמר הכתוב: ¹³ 'עֲבָרֵי בְּעֶמְקַ הַבְּכָא' שהוא גיהנם, הצדיקים עוברים דרך שם, ומשם מעלין...". ¹⁴

לכבוד השבת וראש חודש אלול, החודש הבא לקראתנו לטובה ולשמחה, נביא כאן חלק מהמאמר לחודש אלול.

א ל ו ל

התוכן:

שם החודש. לולאת חיבור. רמזי שם החודש. שני המזמורים בתהלים שבהם י"ג פעמים שם הוי"ה. ה' אורי וישעי. לולא האמנתי. הנקודות בתיבת לולא. לולאה - י"ג פעמים בתורה. הלקחים משם החודש. יום בריאת העולם. הרמזים בתורה לאלול בראשי תיבות וסופי תיבות.

שם החודש

השם אלול מופיע פעם אחת בלבד במקרא. נאמר בנחמיה: ¹⁵ 'וַתִּשְׁלַם הַחֹמָה בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְאַלּוּל לְחֻמָּשִׁים וּשְׁנַיִם יוֹם'.

המפרשים לא עמדו על ביאורה של תיבה זו "אלול", וידוע שהוא שמו של החודש האחרון בשנה, והששי במנין החדשים מניסן.

כל העולמות כולם, ואז כולם מקבלים שפע מן הזווג ההוא. ודוד המלך עליו השלום הסתכל במעלה זאת ששיג לעשות ביום המיתה דבר שלא יוכל לעשות בחייו, ואמר שירה.

¹¹ קהלת ח, ט.

¹² ישעיה כה, ח.

¹³ תהלים פד, ז.

¹⁴ וכתב רבינו בחיי ב'כד הקמח' ערך אבל: "בכאן יש מקום שאלה לשאול אם כן חנוך ואלהיה שהיו צדיקים גמורים למה הם חיים מעודם עד היום הזה, ולעולם קיימים, ולמה לא מתו בעטיו של נחש כמו אלו, ונראה לומר כי היה הענין מפני עיקר גדול ופנה גדולה, כדי שיהיו עדים שאלמלא לא חטא אדם היה חי וקים לעולם כמותם, שהרי חנוך ואלהיה לא חטאו וחייו לעולם".

ועיין עוד בספר 'לשם שבו ואחלמה' (הקדמות ושערים שער ו פרק ו), ועוד שם בספר הדע"ה חלק ב - דרוש ב ענף ג

סוד כמסג גם בענין הד' שמתו בעטיו של נחש.

¹⁵ ו, טו.

בכל מקום הששי הוא נחשב כהכנה לשביעי, ומכאן קונה חשיבות לעצמו.¹⁶ וכן רואים מהכתוב על השלמת חומת ירושלים בחודש זה, כי סגולת החודש הזה להשלים בו חומת מגן לשמירה, לכל אחד בעבודתו הפרטית והכללית, ומכאן שבחודש זה יש לעשות חשבון נפש על כל השנה לשמרה ולחזקה בקבלה לעתיד במה להתחזק.

בירושלמי,¹⁷ כתוב ששמות החדשים נתנו לנו על ידי עולי בבל. אם מקור המילה מארמית, ניתן לפרשה מלשון לתור. וכמו שתרגם אונקלוס את הפסוק:¹⁸ "ויתרו את ארץ כנען" - 'ויאללון ית ארעא דכנען'. משמעות הדבר שעלינו לתור ולחפש אחר נגעי נפשנו בחודש זה האחרון בשנה, ולעשות חשבון נפש וסיכום מאזן שנתי.

אמנם שמות החדשים שבידינו נלקחו מלשונם של עולי בבל דוקא משום כך שהם מסמלים את השיבה ועזיבת עברם הארמי, וכדי לחדד את המעבר מהעבר הגלותי לבניה מחדש של המקדש בארץ הקודש, ועל ידי הזכרת שמות של חדשים המסמלים התחדשות, בשמות השאובים מהחלוצים שבנו את המקדש מחדש וחדשו את עבודת הקרבנות, ניתנו שמות אלו לכבודם, להרים על נס את פעלם, מהיכן באו ולהיכן הגיעו.

אולם משערים שהתיבה 'אלול' הגיעה אלינו מן השפה האכדית, ופירושה טיהור וטהרה, ומקביל במובנו לחודש הלטיני פברואר, שמשמעו טהרה. לפי פירוש אחר **אולולו** באכדית הוא תקופת האסיף או הקציר.

בערבית נקרא חודש ספטמבר **אילול**. בחודש זה חגגו הבבלים היטהרות, ולכן קראו לחודש בשם זה שפירושו רחצה.

יתכן שהיהודים אמצו לעצמם שם זה במובן זה שבחודש זה של חשבון נפש, רוחצים ומזדככים, ומתכוונים לקראת הימים הנוראים.

יש הנוהגים לקרוא בימים אלו בתיקוני הזוהר,¹⁹ ויש רמז לכך בתחילת התיקונים לאחר שנזכר שמו של רבי שמעון שתקנם כתוב: 'אזל ליה וערק למדברא' והוא ראשית תיבות אלול.

¹⁶ כתב ה'שם משמואל' פרשת שופטים - שנת תרע"ה:

ואולי יש עוד לומר שבמה שאמר (דברים כ, ב-ג): 'והיה כקרבכם אל המלחמה', וכן 'אתם קרבים', רומז לאלול שהוא הכנה לראש השנה, שבכל מקום ששי הוא הכנה לשביעי כידוע, וכן הוא חודש אלול, שהוא החודש הששי, הכנה לראש השנה, והיא הקריבה אל המלחמה, שבראש השנה המלחמה עצמה ולא הקריבה לבד, ויצדק לומר קריבה על אלול, ויש בו רמז גם כן על שופר של אלול.

ובמדרש רבה אסתר ז, יא: (אסתר ג, ז): "בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֲדָשׁ נִסָּן..." - כשאמר המן הרשע לאבד את ישראל אמר היאך אני שולט בהן, הריני מפיל גורלות ורוח הקודש צווחת (יואל ד, ג): "וְאֵל עַמִּי יְדוּ גוֹרָל". אמר לו הקדוש ברוך הוא, רשע בן רשע, גורלך עולה להצלב.

(שם): "הִפִּיל פֹּהר הוּא הַגּוֹרָל לְפָנַי הַמָּן" - עליו נפל הגורל, למה (תהלים קכה, ג): 'כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים', בתחלה הפיל פור בימים, שנאמר (שם): 'מִיּוֹם לְיוֹם'...

כיון שראה אותו רשע שאין הגורל נופל בו בימים, חזר לחדשים, התחיל בחדש **ניסן** - ועלה בו זכות פסח, באייר - זכות פסח קטן וזכות המן שניתן להם לישראל בחמשה עשר בו, **בסיון** - זכות התורה, **בתמוז** - זכות הארץ, ועוד למה לא עלה הגורל בתמוז ו**אב**, שאמרו לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, דיינו פורענות שאירעו בנו לבניך בתמוז חמשה ובאב חמשה, עלה **אלול** - זכות השלמת החומה של ירושלים שבו נשלמה, זהו שכתוב (נחמיה ו): 'ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול', וגם זכות מעשר בהמה, כמו ששנינו שם, 'באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה'. עלה **בתשרי** - זכות שופר וכפור ורגלים, עלה **במרחשון** - זכות שרה אמנו שבו מתה, **כסלו** - זכות חנוכה. **טבת** זכות עזרא, זהו שכתוב (עזרא י'): 'ויעשו כן בני הגולה ויבדלו עזרא הכהן... ויכלו בכל אנשים ההושיבו נשים נכריות'. עלה **שבט** זכות אנשי כנסת הגדולה, בעשרים ושלושה בו נתקבצו בו כל ישראל על פילגש בגבעה ועל צלם מיכה. עלה ראש חדש **אדר** ולא מצא בו שום זכות התחיל הרשע לשמוח חזר ובדק במזלות, טלה - זכות פסח...". עיין שם הזכויות של כל המזלות.

¹⁷ ראש השנה ו, טו.

¹⁸ במדבר יג, ב.

¹⁹ וכתב 'בניהו' על תיקוני הזוהר, שיש עדיפות ללימוד זה בימים אלו, יותר מספר הזוהר עצמו, כי כל אדם אשר יחטא פוגם יותר בעשיה באבי"ע שבה, והתיקונים שעשה הרשב"י, כיון שנדרשים יותר בדרך המספר על כן לימודם מתקן בעולם העשיה יותר, ששם הוא סוד המספר והחשבון, לכן בימי התשובה שהם מחדש אלול רגילים

לולאת חיבור

אפשר להציע הסבר לתיבה זו על פי משמעות האותיות.

האות א' מובנה אחדות. האותיות ו' ול' מובנם חיבור וקישור וכפי שמשמשים בהם כאותיות שימוש. הו' מחברת ומוסיפה על הקיים, והל' משייכת את הקיים ומפנה אותו לכיוון כלשהו. וכך אנו מוצאים את האותיות הללו במילים: לי, לה, לו, ליה מלוה והלוואה, לוי, לוייה, ולוייה, כמו: 20 'כַּמְעַר אִישׁ וְלִיזוֹת סָבִיב', ולול, (כמו: 21 'וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל הַתִּיכְנָה וּמִן הַתִּיכְנָה אֶל הַשָּׁלְשִׁים' - מדרגות לוליניות שבהן עולים מהקומה התחתונה לקומה העליונה).

על פי זה נוכל לפרש את תיבת 'אלול' במובן של לולאת חיבור. בחודש זה נברא העולם ונוצר חיבור בין עליונים לתחתונים. ולכן ביום כ"ה באלול, יום בריאת העולם, נשלמה חומת ירושלים בזמן בית שני, כי הזמן היה מסוגל לכך להשלים בו את תחום קדושת ירושלים, הנוגעת להלכות רבות.

בחודש זה עלה משה למרום לבקש רחמים על התחתונים, שתשוב השכינה לשרות עליהם ממרומים, ולחברם שוב לאביהם שבשמים. ומכאן הפתח שנפתח כל שנה בימי רצון אלו שהם בבחינת 'מלך בשדה' 22, לשוב ולהתחבר עם בורא עולם ולזכות לקרבתו.

אלול הוא החודש הסוגר את מעגל השנה ונותן לה אחרית. בפרשת עקב הנקראת בימים אלו כתוב: 23 'מִרְשֵׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה'. כלומר, סוף השנה נקרא בלשון הכתוב 'אחרית'.

'אחרית' - איננה סוף. אחרית היא התכלית, מה שיוצא מכל השנה. ולכן שנת הלימודים מתחילה באלול במקום בתשרי, כי באחרית השנה אנו לא רק מגיעים לקיצה של השנה ומסיימים אותה, אלא עורכים חשבון ומאזן של כל השנה להיכן היא העלתה אותנו ומה התקדמנו בה.

וכן מובן המילה 'סיום', שכל האותיות בתיבה זו המילוי שלהן שוה לתחילת האות (ס-מך, י-וד, ו-ו, מ-ם) והוא כולל את כל מה שנצבר עד עתה, ולכן עושים 'סיום מסכת' ולא סוף מסכת. 24

בתחילת פרשת כי תצא הנקראת בימי אלול נאמר: 25 'כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִי'.
תיבת 'אויבך' כתובה בכתיב חסר כבלשון יחיד, לרמז על האויב הנצחי היצר הרע. וכאן באה ההבטחה שאם רק יוצאים להלחם בו, ה' יתברך נותנו בידך 'ושבית שבי'.

רבינו אפרים כותב כי אלול בגימטריה 67, כמנין אלהי"ך עם הכולל.

וכן אלול עם הכולל בגי' חכם.

שצריך להיות חכם במלחמה עמו בימים אלו, לדעת כיצד להוציא בלעו מפיו. וזהו ושבית שבי, שאת מה שכבר שבה בידו, כמו מצוות שלא נעשו כראוי, ושבוים בידו, - תשבה אתה בחזרה.

הכל בספר התיקונים. ומהר"ם פאפירש כתב שבעשרת ימי תשובה אין ללמוד לימוד אחר כי אם ספרי קבלה, כי הוא מטהר הנפש. ומשם הרב ז"ל, אשרי למי שישלים התיקונים בימים אלו. ועיין עוד בהקדמת ה'מתוק מדבש' לתיקונים שהרחיב עוד בנושא.

20 מלכים א ז, לו.

21 מלכים א ו, ח.

22 ראה קהלת ה, ח.

23 דברים יא, יב.

24 שמעתי מגיסי היקר, הרה"ג יוסף לסרי שליט"א, ראש ישיבת 'אש התלמוד'.

25 דברים כא, י.

אלול גם בגימטריה בינה – מקור התשובה. תשובה משמעה חזרה לנקודת המוצא הדורשת התקרבות.

אגב כך, יש להעיר על הביטוי השגור בפי רבים על ההיפך מחזרה בתשובה – חזרה בשאלה. וזו טעות, כי הלא היפך החוזר הוא ההולך, והיפך השיבה למקור הוא ללכת לאיבוד, ואם כן הבטוי הנכון של ההיפך מחזרה בתשובה צריך להיות 'הליכה לאבדון'.

הבינה במהותה היא הבנת דבר מתוך דבר, ואם אין חכמה אין בינה. הבינה נבנית ובונה על יסוד החכמה.²⁶

כולנו מבקשים חיים כבר מאלול, ועם כניסת השנה החדשה אומרים אנו: 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', ולכן אלול עם הכולל בגימטריה חיים.

שני המזמורים בתהלים שבהם י"ג פעמים שם הוי"ה

ישנם שני מזמורים בלבד בכל ספר תהלים המיוחדים בכך, שבכל אחד מהם מופיע שם הוי"ה ברוך הוא 13 פעמים בדיוק.

משמעות רבה לכך, בפרט ששני הפרקים הללו יוצרים יחד את המנין 26 שהוא הגימטריה של שם הוי"ה ברוך הוא, שם הרחמים.²⁷

המזמורים הללו שבכל אחד מהם מופיע שם הוי"ה ב"ה 13 פעמים, הם הפרקים: כז, לג. וסימנך: זך גל. את מזמור לג אומרים בזמירות שבת מידי שבת בשבתו, והוא המזמור 'רננו צדיקים בה', שמוזכר בסידורים להזהר לאמרו בדקדוק, וכמו שכתב ה'בן איש חי',²⁸ שיש בו ובמנין תיבותיו סודות גדולים, ואם חיסר תיבה אחת, הרי זה מאבד טובה הרבה, חס ושלום.

אחד מהעניינים הנשגבים שבו הוא, כאמור, העובדה שיש בו 13 פעמים שם הוי"ה כמנין אהב"ה ואח"ד, וכמנין י"ג מידות רחמים וי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, וכפי שכבר הרחבנו על כך במקומות אחרים.²⁹

והיות וחודש זה הוא הזמן המסוגל להתעוררות תשובה, אפשר לתקן בו ולהנצל מכל י"ג מיני העונשים שיש בתורה על כל סוגי העוונות, כמפורט ב'פרי מגדים'.³⁰

²⁶ ראה ספר יצירה א, ג: הבן בחכמה וחכם בבינה.

²⁷ ישנה חשיבות עצומה למנין האזכרות שבמזמורי התהלים, שהרי הגמרא אומרת במסכת ברכות (כח, ב) כי תפילת שמונה עשרה שאנו מתפללים בכל יום נתקנה כנגד 18 פעמים שם הוי"ה ב"ה, שהזכיר דוד המלך עליו השלום במזמור כט בתהלים: "מזמור לדוד הבו לה' בני אלים הבו". ושם בהמשך (כט, א) מביאה הגמרא את עניין 7 הברכות בתפילת העמידה בשבת, שהן כנגד שבעת הקולות שבמזמור כט, ואת 9 הברכות שבתפילת ראש השנה, שהן כנגד תשע אזכרות שאמרה חנה בתפילתה. וכן 24 הברכות שבתפילת תענית על הגשמים, הן כנגד כ"ד רננות שאמר שלמה המלך, בשעה שהכניס את הארון לבית קדשי הקדשים. ואמנם בפרק קיט בתהלים ישנם 24 אזכרות, אך נראה שהגמרא העדיפה למצוא הקבלה בין כ"ד הרננות, לתפילת תענית הציבור, יותר מאשר האזכרות שבפרק קיט בתהלים, שהוא למעשה מקביל לתורה.

²⁸ שנה ראשונה פרשת ויגש ה.

²⁹ ראה "שם ונשמה" א עמוד 99 ו-שג.

³⁰ בפתחה כוללת חלק השלישי אות י"ו. מובא ב'נפש חיים' מערכת הע' אות כא. והם: סקילה שרפה הרג וחנק, כרת, מיתה בידי שמים, חטאת וכו' נכללו כל מיני הקרבנות אשם ודאי אשם תלוי עולה ויורד, מלקות ארבעים, מכת מרדות על ביטול עשה של תורה או איסור מדבריהם. ויש עוד מכת מרדות למצוה שיש לה משך זמן, כסוכה ולולב שמכין אותו עד שתצא נפשו. וכן מי שלקה ושנה, בפעם השלישית קונסין אותו לכיפה. וכן מי שהרכין בראשו וקיבל ההתראה. ודין בועל ארמית שקנאים פוגעים בו (העונש הי"ב וכן נעשו י"ב נסים לפינחס), ונידוי. ועל פי זה ביאר הגאון רבי חיים פלאגי שלכן הביאו למשכן י"ג מינים, כי הוא עשוי לכפר על כל סוגי העונשים הללו.

ה' אורי וישעי

בן זוגו של מזמור נכבד זה הוא פרק כ"ז, 'לדוד ה' אורי וישעי', בו מבטא המשורר את הכמיהה והקשר לבוראו, ומביע את משאלתו האחת והיחידה בחייו, לשבת בבית ה' כל ימי חייו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. מזמור זה מבטא במיוחד את הקשר והתלות שלנו בבורא עולם.

יש הרגילים לאמרו בכל יום אחר התפילה, כדי לבטא את הקשר שלנו אליו יתברך שענינו תלויות אליו, וכן מנהג הספרדים, ומנהג בני אשכנז לאמרו אחר התפילות שחרית וערבית, מיום שני של ראש חודש אלול, עד הושענא רבא או שמחת תורה.³¹

מנהג זה נתייסד על פי המדרש 'שוחר טוב': 'ה' אורי' – בראש השנה שהוא יום הדין, שנאמר: ³² 'וְהוֹצִיאָא קְאֹר צְדָקָה וּמְשֻׁפָּטָה פְּצֵהָרִים'. 'וישעי' – ביום הכיפורים, שיושיענו וימחול לנו על כל עוונותינו.

ואחר כך יש בהמשך המזמור זה גם רמז לחג סוכות, וכמו שמוכא ב'ילקוט שמעוני'³³ שלעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא עושה סוכה לצדיקים ומטמין אותם לתוכה שנאמר: ³⁴ 'פִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֹפֶה'.

וכתוב בספר 'שם טוב קטן'³⁵ כי יש בו סגולה להעביר מעליו כל מקטרגים וכל גזירות קשות ורעות ויוצא זכאי בדין.

וכדרך שמזכירים פעמיים 'ה' הוא האלהים', שיש בו י"ג אותיות, ועל ידי ההכפלה יוצרים יחד צירוף 26. וכן מצאנו כעין זה שיש ענין במספר הפעמים שמזכירים 'ויעבור' ביום כיפור 26 פעמים דוקא, לא פחות ולא יותר.

לולא האמנתי

בימי אלול והימים הנוראים ישנו שפע מיוחד הנמשך מי"ג מידות של רחמים, וה' קרוב אלינו במיוחד, ואנו מציינים ומקוים ומייחלים אל ה' באופן מיוחד בימים אלו.

הדבר יוצר קשר מיוחד אליו יתברך שהוא מעין לולאת חיבור. הרמז לחדש אלול טמון בתיבת 'לולא שבפרק זה, שהוא אותיות אלול. וצירוף של תיבת 'לולא' עם תחילת התיבה שאחריה 'האמנתי' יוצר ביחד את הצירוף: 'לולא-ה'.

אם נתבונן נמצא את האותיות הללו בכל הפסוקים העוסקים בנושא:

"לך אמר לבי (ר"ת לאל) בקשו פני,

את פניך ה' אבקש.

אל תסתור פניך ממני,

אל תט באף עבדך עזרתי היית,

אל תטשני

³¹ ועיין 'מורה באצבע' אות לו, ו'בן איש חי' שנה ראשונה פרשת פקודי ו, שגם למנהג הספרדים יש ענין מיוחד לאמרו בפרט בימים אלו. ויש בו 149 תיבות כמנין סך כל פרקי התהלים, חוץ ממזמור זה עצמו, והקוראו כקורא את כל התהלים. ועיין בארוכה בספר 'שערי ארוכה' לרבי יעקב אביחצירה אות א' ביאורים נפלאים על מזמור זה בפרד"ס התורה.

³² תהלים לו, ו.

³³ ויקרא - פרק כג - רמז תרנג.

³⁴ שם ה.

³⁵ שהופיע בשנת תס"ו.

ואל תעזבני אלהי ישעי".

רצף המלים: "אל אל אל ואל", מבטאות את הכמיהה לבל אתנתק מאלוהי ישעי, להשאר עם המשאלה, שאלה - מלשון תליה ובקשה למתן תשובה, והבקשה להיות תלוי בו וקרוב אליו לחלוטין, גם כשאביו ואמו עזבוהו ונשאר כערער בערבה.

מה גם כשהוא מוקף בצוררים המבקשים את נפשו, עידי שקר המפיחים כזבים ומכפישים את שמו בכל מיני עלילות דברים, משאות שווא ומדוחים, ולא רק מוקף בצרים ואויבים הידועים כשונאי נפשו, אלא גם מרעים, הנראים כרעים וחברים טובים, באים לאכל את בשרו, ולמרות כל זאת "בזאת" – בשכינה הנקראת 'זאת'³⁶ - הוא בוטח.

בקשתו האחת והיחידה של דוד היא להיות קשור אליו יתברך כל ימי חייו, לשבת בבית ה', לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, להיות צפון בסכה, מוסתר באהלו, ועומד עמידה איתנה על סלע הצור בראש מורם, להריע, לשיר ולזמר לה'.

'לולא האמנתי' – מקרא זה סתום. כל לולא במקרא מפורש, אך כאן לא פירש מה היה אם לא היה מאמין.³⁷

אולם מפירש"י עולה שפסוק זה חוזר על לפניו: "אם לא שהאמנתי בהקדוש ברוך הוא, כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני", וכן מפרש רבי אברהם בן עזרא ורבינו ישעיה הראשון מטרנני: לולי שהאמנתי בבורא ולראות בטובו ואמרת לעצמי קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך, כמעט שהיו יכולים לי עדי שקר ויפח חמס שקמו עלי.

באמירת מזמור זה עם תיבת 'לולא' שבו, בימי אלול, אנו מזכירים לעצמנו שאם לא נזדרז לתקן מעשינו, אז עלול חס ושלום לגרום החטא.

ועל דרך זה ביאר ה'דברי יוסף' שלכן תיבת לולא לאחור ולא לפניו, כי דרך האדם שרץ כל השנה ואינו יודע על מה הוא רץ, ובחודש הזה יחזיר פניו לאחוריו להשגיח על מה שפגם.

וה'שפע חיים' ביאר, שבאלול עומדים ומצפים שבתשרי נזכה כבר לראות בטוב ה' בארץ חיים, אחר שישונו כולם לעבדו שכם אחד. וגם אם בעוונותינו לא זכינו, בכל זאת איננו מתייאשים אלא לולא האמנתי... - קוה אל ה'.

קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך

ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

קו, הוא חיבור בין שתי נקודות. אדם המקווה, מותח קו של חיבור ישיר בינו לבין הנקודה שאליה מתחבר. רציפותה של האות ו' במילים: קוה ויאמץ וקוה, מצביעה על קשר מתמיד בל ינתק שלא יפסק לעולם ועד.

הנקודות בתיבת לולא

תופעה מופלאה ויוצאת דופן, שהיא היחידה במינה בכל התנ"ך, מופיעה סביב המילה 'לולא' שבפרק זה.

בעוד שישנם מספר מקומות שבהם לפי המסורת יש נקודות מעל האותיות, כאן בשונה מכך, ישנן נקודות על המילה וגם מתחתיה.

³⁶ תיקוני זוהר כב, א.

³⁷ החסיד יעב"ץ, מובא במנחת שי.

אמנם התלמוד,³⁸ מתייחס רק לנקודות המופיעות על המילה, אך ב"מדרש חמש עשרה נקודות שבמקרא"³⁹ מופיעה בסוף הרשימה במקום האחרון בתנ"ך היחיד בכתובים התיבה לולא. ואולם בשונה מכל ארבע עשרה המקומות האחרים, שבהם מופיעות נקודות על המילה, כאן: "מלרע ומלעיל חוץ מן וא"ו מלרע".

כלומר, ישנן ארבע נקודות מעל ארבע אותיות התיבה ושלש מתחתיה, מתחת לשלש האותיות א ל ל ולא מתחת הו'. והדבר אומר דרשני.

ה'מנחת שי' מביא מסורה שכתוב בה רק שלולא - הטעם רביע (לפנינו שופר הולך), ונקוד למעלה ומלמטה, ושכן הוא בספרים מדויקים, וכן מצא במסורה כתב יד: "דין נקוד למעלה ולמטה ושאר כי אם לעיל". כלומר, זה נקוד למעלה ולמטה והשאר רק למעלה.

וכן הוא בתנ"ך ברויאר, שיש ארבע נקודות למעלה וארבע למטה.

ובמסורה אחרת כתב יד מצא (כמו המדרש הנ"ל): לולא נקוד מלעיל ומלרע, בר מן וא"ו דלא נקודה אלא מלעיל. וכן ראה במקרא כתב יד מטוליטולא. וכן מנוקד בתנ"ך קורן, למעלה ולמטה בר מן ו'.⁴⁰

ומביא את דברי הגמרא:⁴¹ ושנו משמו של רבי יוסי, למה נקוד על לולא, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. ומתרצת הגמרא שלעולם מוחזק בידו שהוא חסיד, ומה שאמר לולא, מחמת שהיה ירא שמא יגרום החטא.

ופירש רש"י שם, שלולא האמנתי לראות בטובו בארץ ישראל, ארץ החיים, כבר טרדוני מיראתי וגרשוני מהסתפח בנחלת ה', ונקוד על לולא לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב, לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'. לולא - לשון אם לא, כמו:⁴² 'לולי אלהי אבי... היה לי'.

ומהרש"א הקשה, שמשמע מרש"י שמשמעות הכתוב בלא נקודה לולא הוא דבר ברור, ואם כן כיון שהנקודה רבה ואתה דורש את האותיות הנקודות, איך משמע שאינו דבר ברור שהרי משמעות המילה לולא - דבר ברור.

ואם נאמר שמשמעות לולא אינו דבר ברור, כמו אולי, אם כן אין אתה צריך לנקודות של לולא לומר שאינו דבר ברור, בלי הנקודות משמעו כן. ואינו דומה למה שכתוב שנקוד על 'איו'⁴³ ועל 'לנו ולבנינו'⁴⁴ שהנקודה משנה משמעו שבזולת הנקודה. ולכן מפרש מהרש"א שלא על כל תיבת לולא נקוד, רק על אותיות ל' וא' שבלולא, ועתה דורש הנקודות של ל' וא' כאלו נכתב לא האמנתי כו', שלא דבר ברור הוא כמשמעו של לולא.

ואולם פירוש זה נדחה מפני דברי המדרש הנ"ל, שנתגלה בגניזה הקהירית, והתפרסם על ידי ר"ש ורטהיימר לראשונה, וכן מנוסחה אחת של מסורה המובאת ב'מנחת שי', שמשמע מהם שכל

³⁸ ברכות ד, א.

³⁹ בתי מדרשות ב תצד. ראה מסכת סופרים ו, ג: "עשר נקודות שבתורה". ובנביאים ד, ובכתובים א'. נמצא בכל התנ"ך י"ה פסוקים שיש בהם נקודות.

⁴⁰ אולם לא ברור מדוע בו' לא ניקדו כלל הלא צריכה להיות נקודה למעלה, מלבד נקודת החולם, שהרי התלמוד מקשה כדלהלן, היאך דוד קורא לעצמו חסיד, הרי הוא אמר לולא האמנתי. וצריך עיון.

⁴¹ בברכות ד, א.

⁴² בראשית לא, מב.

⁴³ בראשית יח, ט פירש"י: ויאמרו אליו - נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו' וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו אינו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש.

⁴⁴ דברים כח, כט.

האותיות נקודות מלעיל ומלרע, חוץ מהו' שאינה נקודה אלא מלמעלה, ובספרים שלפנינו שהקפידו לציין הנקודות אכן ציינו את הנקודות על כל ארבע האותיות.

ואת דברי רש"י נצטרך ליישב ולומר שאכן 'לולא' ללא הנקודות משמעו דבר ברור וכדבר מותנה בלשון ברור אם לא. אך עתה עם הנקודות הממעטות ממילא הוטל צל של ספק בדבר והוא כמו אולי.

ובמדרש תהלים,⁴⁵ אמר רבי זבדי בן לוי: כל מקום שכתוב לולא – בזכות אבות. והרי כתוב:⁴⁶ 'לולא התמהמהנו', אמרו לו כל עצמינו לא היינו עולים משם אלא בזכות אבות, שאלמלא זכות אבות לא עלינו משם בשלום.

רבי יוחנן אמר כל 'לולי' - בזכות הקדוש ברוך הוא, שנאמר:⁴⁷ 'לולי ה' צבאות'.⁴⁸ רבי לוי אמר, בזכות התורה ובזכות האמנה. בזכות התורה, שנאמר:⁴⁹ 'לולי תורתך שעשועי', ובזכות האמנה, שנאמר: 'לולא האמנתי לראות בטוב ה'.

ונראה לבאר כי הא' של לולא רומז על זכות אבות, והי' של לולי רומז לתחילת שם הוי"ה ברוך הוא, וכשכתוב בי' הממעטת ומקטינה, הרי היא עושה לאין כל זכות אחרת, ואין הדבר בא אלא בזכות הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.

המדרש מציב לנו כאן חלוקה ברורה בין שתי הצורות השונות של המילה, שלכאורה אין הבדל ביניהם.

ארבע פעמים בסך הכל נזכר לולא במקרא בא', ועשר פעמים לולי בי'.

לולא בא'

1. 'כי לולא התמהמהנו' בתורה (בראשית מג, י).
2. 'לולא חרשתם בעגלתי' בנביאים (שופטים יד, יח).
3. 'כי לולא דברת כי אז' (שמו"ב ב, כז).
4. 'לולא האמנתי לראות' בכתובים (תהלים כז, יג).

לולי בי'

לולי בי' מופיע פעמיים בתורה, משולש בנביאים, ומרובע בכתובים וכולם בספר תהלים:

1. 'לולי אלהי אבי בעזרי'.
2. 'לולי כעס אויב אגור'.
3. 'לולי מהרת'.
4. 'כי לולי פני יהושפט'.
5. 'לולי ה'... הותיר לנו שריד'.
6. 'לולי ה' עזרתה לי'.

⁴⁵ מזמור כז.

⁴⁶ בראשית מג י.

⁴⁷ ישעיה א, ט.

⁴⁸ בבראשית רבה פרשה עד יב הנוסחה: בזכות קדושת השם.

⁴⁹ תהלים קיט, צב.

7. 'לולי משה בחירו'.

8. 'לולי תורתך שעשועי'.

9. 'לולי ה' שהיה לנו'.

10. 'לולי ה' שהיה לנו'.

יתכן שניקוד התיבה משני צידיה מורה על היותה סתומה ללא פירוש מה היה קורה לולא. כלומר, הכוונה היא שהדבר כל כך רחוק שהס מלהזכיר מה היה קורה אילו חס ושלום... שהרי אם לא היה עולם הבא, מה תכלית בריאת העולם.

ולגבי הניקוד, בספר 'מגיד תעלומה' לרבי צבי אלימלך שפירא מדינוב, כתב על דברי הגמרא ששתי האותיות ל' א' מנוקדות לדרוש לא האמנתי, אך אילו לא היו מנוקדות רק הן, לא הייתי יודע לדרושן, כי הנקודה בשוה עם הכתוב, על כן מנוקדת גם הל' הראשונה כדי שתהא הנקודה רבה על הכתוב, ואז נדע לדרוש אתוון ל' א' שלבסוף, ואף על פי כן הל' הראשונה אינה נדרשת רק מנוקדת עבור ידיעת הדרשה והו' מפסקת.

יש לציין כי במסורה נכתב על פסוק זה בתהלים: חד מן ט"ו נקודות בקריאה, וסימנן בסדר מדבר סיני. ולא מצאתים שם וצריך חיפוש, ובפרט שבמסורה,⁵⁰ שנקוד על 'ואהרן' מצויין שם במסורה רק שנקוד, ועשר כאלו במקרא. ושם הטעם שנקוד כמו שמבואר בגמרא,⁵¹ לפי שלא נמנה אהרן באותו מנין של הלויים, כלומר, בכלל העשרים ושנים אלף. וכתב ה'תורה תמימה' שהטעם משום כבודו של אהרן שחשוב ונמנה לעצמו.

לולאה – י"ג פעמים בתורה

המילה 'לולאה', שמשמעה עניבה המשמשת כבית קיבול לקרס, מופיעה אך ורק בתורה, ולא בנ"ך, וכולן אך ורק בחומש שמות בפרשת המשכן.⁵²

המלה 'לולאה' כתובה תמיד בצורת רבים, ובכתיב חסר: 'ללאת', 'הללאת', 'בללאת', ובנסמך: 'ללאת'. בסך הכל היא מוזכרת במקרא שלוש עשרה פעמים. ללמד על הקישור המיוחד שבמשכן על ידי מספר זה, המבטא אהבה ואחדות. אהבה = 13, אחד = 13. שכן מטרת הלולאות הייתה להביא את הקרסים בלולאות לחבר את האהל שיהיה אחד.

בעצם כל הלולאות הללו, לכאורה, היו מיותרות, אלמלא צו הכתוב לחבר חמש יריעות עם שש יריעות יחד. שהרי יכלו לתפור את כל היריעות יחד מבלי החלוקה הזו של חמש בצד אחד ושש בצד השני, וממילא היה כל המשכן אחד.

אך לטעם נעלם הכמוס מאתנו צווה הבורא לחלק את גג המשכן לשני חלקים המחברים יחד, וכנראה שיש סוד בדבר לחבר את ו' עם ה' יחד, שהוא חיבור יסוד עם מלכות, והקישור של תורה שבכתב עם תורה שבעל פה. וזה היה צריך לבוא לידי ביטוי בגג המשכן בחלקו הנראה כלפי מעלה, ומעין הסימול שיש בווי העמודים המרמזים על העמודים בספר תורה.⁵³

הלקחים משם החודש

⁵⁰ במדבר ג, לט.

⁵¹ בכורות ד, א.

⁵² שמות כו, ד – לו, יז.

⁵³ ראה 'שם ונשמה' עמוד רמז.

נחזור למשמעות והלקחים משם החודש אלול.

כאמור, אלול פירושו לולאה הקושרת אותנו לבורא עולם. הנקודות שבתיבת 'לולא' אינן חד צדדיות למעלה או למטה בלבד. הן נמצאות משני עבריה של המילה – למעלה ולמטה. מבחינה ציורית נראית התיבה כמו רוכסן המחבר בין שני תפרים. הדבר דומה לנקבים שישנם בקצותיהם של שני חלקי בד, המחברים על ידי תפירות, או כמו הנקבים בנעליים, שבהם משחילים את השרוכים כדי לקשור את הנעליים.

אלול עולה בגימטריה בינה – מקור התשובה, ותשובה פירושה חזרה למקום המוצא הדורשת התקרבות. הבינה גם היא במהותה הבנת דבר מתוך דבר ואם אין חכמה אין בינה. הבינה נבנית ובונה על יסוד החכמה. כך גם הלולאה שב"לולא", גם היא מסמלת את הקשר של החיבור הזה הנוצר ונעשה בימים אלו, בהם שני הצדדים מתקרבים זה אל זה. עם ישראל מצד אחד חוזר בתשובה באתערותא דלתתא, ויוצר מצב של "אני לדודי", והקדוש ברוך הוא מצד שני באתערותא דלעילא, מחזיר לנו אהבה בבחינת "ודודי לי" וכמשל המלך בשדה.

הלולאה הזו נוצרה כבר בעליית משה השמימה כמחבר ומגשר בין הבורא לעמו, והלולאה הזו חוזרת ונוצרת כל שנה כשצריך לרכוס ולחבר את סוף השנה היוצאת עם תחילת השנה הבאה עלינו לטובה, אחרית כראשית.

יום בריאת העולם

בראש השנה נברא האדם, אולם העולם עצמו נברא כבר בכ"ה באלול. אלול אם כן, הוא החודש שבו נברא העולם, ונעשה בו חיבור בין שמים לארץ. השכינה הקדושה ירדה משבעה רגיעים לשכון בארץ, ועל כן זה היה החודש המסוגל לכך שמשה רבנו ע"ה יכול היה לעלות בו אל השמים ולהתפלל על חיבור וקישור בין שמים וארץ.

יש לשים לב לדבר נוסף. דומה שלא מצאנו בשום תפילה או פניה לקדוש ברוך הוא בבקשה בלשון דד, אלא בפיוטים.⁵⁴

אנו פונים אליו תמיד כ'אבינו' או כ'מלכנו', אבל לא כ'דודינו'. אב רוצה תמיד להעניק לבנו את כל מה שצריך על הצד הטוב ביותר, אך לא תמיד הוא יכול. לפעמים יש לו מגבלות כלכליות ואחרות.

מלך לעומתו יכול לתת הכול ללא הגבלה, אך לא תמיד רוצה לתת, יש לו את השיקולים השמורים עמו. אנו פונים אליו יתברך שינהג עמנו כאב הרוצה לתת ולהעניק וכמלך שיש לו יכולת לתת, אך מהו לשון דוד?

על הפסוק בשיר השירים: ⁵⁵ 'כי טובים דודיך מיין' פירש המצודת ציון כי הוא לשון אהבה וחיבה. בימים אלו מראה לנו הבורא פנים שוחקות וחיבבות, משל הגיע לנו איזה דוד טוב ממרחקים ובאמתחתו שלל מתנות עבורנו. הוא לא עורך לנו מבחן או חוקר ובודק אם המתנות אכן מגיעות

⁵⁴ פירושי סידור התפילה לרוקח [יד] למנצח מזמור לדוד עמוד עו:

ומנין שהקדוש ברוך הוא עוסק במקרא ביום ובמשנה בלילה, שנאמר: 'דודי צח ואדום', כשהוא עוסק במקרא ביום פניו צחות כשלג, ואין 'דודי' אלא כ"ד ספרים, שכן דודי בגימטריה כ"ד, וכשהוא עוסק במשנה בלילה, פניו מאדימות. עד כאן.

וכנגד בשיר השירים נזכר "דודי", בכ"ד פסוקים, דודי, לדודי, ודודי. ונזכר כ"ו פעמים כמנין שם הוי"ה. י"ט דודי, ה' לדודי, ב' ודודי. חשבון זה רק מלא ו', אולם יש פעם נוספת "דדי" חסר ו', ובכל שיר השירים ט"ל פעמים לשון דוד בצורות השונות, כמו: דודי, ודודי, לדודי, דודיך, ודודים. והדבר מורה על שלימות האהבה על ידי י"ג כפול ג' פעמים היוצר חזקה. אהבה משולשת. (ראה שבת פח, א).

⁵⁵ א, ב.

לנו ואם אנו ראויים להם. הוא פשוט בא ומרעיף עלינו אהבה לבלי גבול וחוזר למקומו לאחר זמן קצר. עד לבואו בפעם הבאה נצטרך שוב להמתין לו זמן רב. עלינו לנצל את ימי שהותו כאן עמנו, אחרת נצטרך להמתין לו שוב עד השנה הבאה.

אלול גם קרוב לעולל. בסיום השנה נלקחים בחשבון ועושים סיכום של כל הנשאר. כל מעללי השנה שנשארו כעוללות לאחר הבציר נלקחים בחשבון.

הרמזים בתורה לאלול בראשי תיבות וסופי תיבות

יש המתמקדים באלול בעבודת שלושת הקוים שעליהם העולם עומד: תורה, עבודה וגמילות חסדים:

‘והאלהים אינה לידו ושמתי לך מקום’⁵⁶ – מקלט לתורה.

‘ומל ה’ אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך’⁵⁷ – עבודה.

‘איש לרעהו ומתנות לאביונים’⁵⁸ – גמילות חסדים.

זהו באופן כללי. אמנם בתורה בלבד ישנן עשרים פעמים אלול בראשי תיבות, וחמש פעמים בסופי תיבות, ואמרו בהם עוד רמזים שונים.

באחד מהם כתב רבינו אפרים רמז מהפסוק: ⁵⁹ ‘כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו’ שהמכה הייתה באלול. מכאן שגם הליך התשובה למצריים היה בחודש אלול.

ויש גם רמזים לגבי חודש אלול עצמו כמו בפסוק: ⁶⁰ ‘ומל ה’ אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך’ שרמז בו בעל הטורים את המנהג להשכים באשמורת לסליחות.

וניתן להוסיף לכך רמז נוסף מהסופי תיבות בפסוק: ⁶¹ ‘ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל’.
ובאותו הפרק בחומש שמות: ⁶² ‘לא יאכל בו וכל’ יש רמז במילים אלו לכך שחסידיים ואנשי מעשה מתענים בימים אלו.

ישנו גם הרמז הידוע שהוזכר למעלה, ומקורו מרבינו האריז”ל, מהפסוק: ⁶³ ‘ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה’, שהקדוש ברוך הוא אינה וזימן ברחמיו את חודש אלול לכל מי שחטא כל השנה, לשוב לעיר מקלט למגן ומחסה וכבישת העוונות.

והמחזיק ברכה כתב בשם הש”ך על התורה, ⁶⁴ רמז להתרת נדרים בחודש אלול מהסופי תיבות בפסוק: ⁶⁵ ‘לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה’.

⁵⁶ שמות כא, יג.

⁵⁷ דברים, ל, ו.

⁵⁸ אסתר ט, כב.

⁵⁹ שמות י, א.

⁶⁰ דברים ל, ו.

⁶¹ שמות יב, ל.

⁶² פסוקים מג-מד.

⁶³ שמות כא, יג.

⁶⁴ פרשת מטות והובאו דבריו בשערי תשובה אורח חיים סימן תקפ”א.

⁶⁵ במדבר ל, ג. ועיין חגיגה י, א שהתרת נדרים נלמדת מפסוק זה.

